

Ігор СОЛЯР

УНДО І ПОЛЬЩА В 1928–1930 рр.: ПОШУК ШЛЯХІВ ПОРОЗУМІННЯ

У другій половині 1920-х рр. Українське Національно-Демократичне Об'єднання, з одного боку, ставило собі за мету розвиток легального, українського суспільно-господарського сектору в Польщі, з іншого – не визнавало права останньої на Західну Україну. Для підтримки програми негачії в українському суспільстві УНДО розгорнуло активну пропагандистську діяльність. Виступи представників УНДО в парламенті і поза ним часто були спрямовані вороже проти держави. На вічах, з'їздах і нарадах ухвалювалися протести щодо політики держави, висловлюючи при цьому довір'я тактиці Української Парламентської Репрезентації і ЦК УНДО. Зміцнювався в суспільстві погляд, що українцям в Польщі діється кривда. Антидержавні настрої мас наочно виявилися на початку листопада 1928 р. у Львові та Східній Галичині. Урочисті святкування 10-ї річниці утворення ЗУНР використано для пропаганди ідеї боротьби за незалежність, в яких ундовці активно брали участь.

Метою даної статті є аналіз політики УНДО щодо владних інституцій Польщі в 1928–1930-х рр. У вітчизняній і польській історіографії дана проблема є маловивчена. Окремі аспекти її досліджували М. Швагуляк, О. Зайцев, І. Редик, Р. Торжиський, Р. Томчик та ін.

III з'їзд УНДО (24–25 грудня 1928 р.) підтримав політичну лінію ЦК, яку він проводив у період від останнього з'їзду в 1926 р. Перебіг нарад мав конструктивний характер. Унівська преса у своїх коментарях підкреслила, що не було висловлено жодного закиду керівництву партії. За успіх визнано здобуття поважної кількості мандатів на виборах до органів місцевого самоврядування в 1927 р. і до парламенту в 1928 р.¹

У перший день з'їзду відбулися вибори керівництва УНДО і партійного суду. Головою УНДО залишився Д. Левицький, його заступниками обрано В. Мудрого, о. Л. Куницького, Г. Тершаковця, В. Целевича, С. Хруцького. додатково обрано восьмеро членів ексекютиви, 26 членів ЦК і восьмеро їх заступників, а також дев'ятиособовий склад партійного суду. До складу ЦК не ввійшли діячі, які сповідували політику порозуміння з урядом, а також двоє учасників “рауту” в Львівського воєводи 4 вересня 1927 р. – Д. Лопатинський і А. Говикович. Не обрано також і В. Охримовича. Усунення названих діячів з ЦК УНДО вказувало на те, що партія відкидала тактику порозуміння з урядом, а входження до ЦК осіб, що стояли близько “Нового часу” (наприклад, Осипа Боднарівича) і вибір генерального секретаря Л. Макарушки, стало зміцненням радикальної групи на чолі з Д. Паліївим².

III з'їзд підтримав програму, ухвалену в 1926 р., а також затвердив низку резолюцій у політичних, економічних, організаційних, культурно-освітніх і самоврядних справах³. Новим елементом ухвалених резолюцій була критика діяльності наддніпрянської (петлюрівської) еміграції. “Народний з'їзд осуджує політику тих українських емігрантських, наддніпрянських чинників, що є на міжнародній арені, а зокрема в Польщі, сліпим зняряддям у руках політичних ворогів українського народу та його незалежницьких змагань, і що на спілку з заінтересованими у фактичному поневоленні нашого народу чинниками підготовляють збройну інтервенцію на Україну. Ця інтервенція під серпанком кличів про визволення Наддніпрянської України хоче закріпити чужинне панування на західноукраїнських землях та може довести через інтервенцію до повної руїни цілу Україну”⁴.

Народний з'їзд акцентував на потребі боротьби за українське шкільництво, зобов'язав унівських парламентарів до висвітлення на міжнародній арені стану українського шкільництва у Польщі. З'їзд закликав до утворення Фонду боротьби за школу і Фонду національної оборони, які мали б підтримати національний розвиток. Багато уваги присвячено організаційним питанням, вказувалося на потребу внутрішньої консолідації об'єднання та українського суспільства. “Український народ, – підкреслювалося в резолюції, – переживає кульмінаційну точку польського наступу, який на політичній ділянці змагає до внутрішнього розкладу українського національного табору, до штучного викликання ворожнечі між селянськими і робітничими масами та інтелігенцією, а вкінці – до знищення організації та морального авторитету Українського національно-демократичного об'єднання. На діяльності партії некорисно відбивається в багатьох повітах тенденція місцевих чинників перекинути весь тягар політичної роботи на послів і сенаторів. Ворожому наступові пособляє безпартійність значної частини українського громадянства і недооцінювання потреби активної участі широких мас в політичній роботі”⁵. З'їзд закликав членів партії до активної участі в політичній праці та виконання обов'язків, до боротьби з безпартійністю, розповсюдження у суспільстві партійної преси і видавництв кооперативу “Національне об'єднання”.

З'їзд доручив Центральному Комітету здійснити реєстрацію членів, приступити до видання ідеологічного тижневика, організувати систематичні курси для вишколу партійних працівників; утворити при Крайовій Народній Канцелярії у Львові окремі відділ правничих порад, у містах зміцнити партійні організації, захопити молодь партійною діяльністю; проводити інтенсивну організаційну, пропагандистську діяльність на північно-західних українських землях. III з'їзд закликав повітові комітети до утворення при них постійних секретаріатів, які б вели організаційну діяльність, давали безплатні правничі поради.

Консолідаційні плани мали зміцнити сили і ступінь відірваності партії. З уваги на стан польсько-українських взаємин та міжнародну ситуацію, Народний з'їзд закликав всі західноукраїнські політичні угруповання: “а) до повного усунення, а щонайменше до злагіднення внутрішніх суперечностей; б) до узгіднення акції на всіх царинах національного життя та одноставного протиставлення польському походові; в) до узгіднення інформаційної та спільної української пропагандистської акції на міжнародній арені; г) до створення спільної Української Парламентської Репрезентації на терені варшавського сейму”⁶.

Зусилля УНДО, спрямовані на розбудову міцного спільного українського фронту, не дали поважних результатів. Згадані резолюції щодо організаційних, внутрішньоундівських справ, не були повністю реалізовані. Ці питання розглядалися на порядку денному засідання Народного комітету 29 листопада 1929 р., де ЦК запропонував проєкт змін до статуту, в якому пропонувалося утворення повітових національних рад. До них мали б увійти авторитетні представники організації з території повіту. Проєктовані зміни мали покращити співпрацю сільських і повітових організацій.

III з'їзд УНДО акцентував увагу на справі закордонної пропаганди. Порушив її у своєму виступі Д. Левицький. “УНДО – підкреслив голова партії, – є перша українсько-галицька партія, яка закордонну інформаційну і політичну службу ставить на найширшу загальнонаціональну платформу”⁷. УНДО на початковому стані своєї діяльності (до квітня 1927 р.) зробило перші кроки для зміцнення закордонної пропаганди. У порозумінні з представниками чотирьох національних меншин, розпочало друк місячника “Natio” у Варшаві під редакцією П. Лисяка. У його редколегії співпрацювали М. Черкавський, І. Грінбаум, Є. Гарбах, Р. Єремич, Д. Ольшейко. “Natio”, яке видавалось у першому півріччі 1927 р. польською, німецькою, французькою і англійською мовами, було призначене для закордону. У 1927 р. дійшло до порозуміння з В. Панейком УНДО, який перебував в еміграції в Парижі. Президія ЦК УНДО доручила йому закордонну пропаганду. За згодою президії, В. Панейко вступив до Союзу журналістів національних меншин і очолив його. Також він виконував функції керівника Пресового бюро Конгресів національних меншин. Водночас В. Панейко був кореспондентом “Діла” в Парижі, підписуючи свої статті псевдонімом В. Левицький. Після III Народного з'їзду президія ЦК УНДО інтенсифікувала діяльність щодо утворення осередку української пропаганди у Женеві. Українське бюро в Женеві, яке очолив В. Панейко, утворено в 1929 р. при значній допомозі Д. Левицького, Д. Паліва, В. Целевича і Г. Тершаковця⁸.

Виїзди за кордон (часто у формі офіційних делегацій) ундовці використовували для зміцнення контактів з керівництвом УВО–ОУН. Посередниками між ЦК УНДО і проводом УВО–ОУН виступали Д. Паліїв та І. Кедрин-Рудницький. І. Кедрин-Рудницький зустрічався з Є. Коновальцем у Гданську і Берліні; на його запрошення брав участь в I конгресі українських націоналістів у Відні наприкінці січня 1929 р., де було утворено ОУН (І. Кедрин-Рудницький був єдиним членом керівництва УНДО на цьому конгресі)⁹. Д. Левицький зустрічався з Є. Коновальцем у Карлсбаді (Чехословаччина). Частими стали також контакти між представниками УНДО і комендантами УВО–ОУН. І. Кедрин-Рудницький у своїх спогадах твердив, що разом з Д. Левицьким і Д. Паліївим критично ставився до тактики УВО–ОУН на території Східної Галичини. За його словами, керівництво УНДО негативно оцінювало матеріальне узалежнення від закордонних чиників УВО–ОУН. Представники ЦК УНДО наполягали на потребі організації фінансової допомоги для національного руху з боку української еміграції в Північній Америці. Офіційно з ідеологією націоналізму на III Народному з'їзді полемізував В. Мудрий¹⁰. Слід зауважити, що на першому етапі діяльності партії, в самому її середовищі виростили два напрями, міцно пов'язані особистісними зв'язками: легальний (УНДО) і не-

легальний (УВО–ОУН) як складові українського руху. УНДО і ОУН намагалися поділити ролі в політичній діяльності, хоча існувала істотна боротьба за впливи на молодь, яка, однак, не мала характеру ворожості. У період пацифікації 1930 р. не було декларації УНДО проти терористичної діяльності УВО–ОУН. Опозиційне становище в сеймі та підтримка антидержавних настроїв на посольських вічах могли свідчити про скоординовану акцію підпілля і УНДО, принаймні наприкінці 1920 – на початку 1930-х рр. І. Кедрин-Рудницький, пізніше перебуваючи в еміграції у США, в “Свободі” (13 листопада 1982 р.) підтвердив, що українські лідери визнали необхідність проведення політики проти Польщі на двох рівнорядних напрямках – легальному і нелегальному. Підпілля вимагало від УНДО охорони і захисту перед поліцією і в судах¹¹.

Воєводський уряд і поліція у Львові були достатньо добре зорієнтовані у внутрішній ситуації УНДО. Варто підкреслити, що поза пропагованим гаслом націоналістів “ізоляції від урядових чинників”, існували контакти на воєводському рівні, хоча в дуже обмеженій формі. Це гасло втратило актуальність після виборів 1928 р., коли ундовці увійшли до парламенту і змушені були у важливих для української громадськості справах контактувати з міністрами польського уряду. У 1927–1928 рр. спроби українсько-польського зближення робив воєвода П. Дунін-Борковський¹². Достатньо резонансною стала участь членів УНДО в урядовім “рауті” 4 вересня 1927 р. з нагоди відкриття Східних Торгів. З українського боку в ньому брали участь: К. Левицький, А. Говикович, Д. Лопатинський, М. Заячківський, О. П’ясецький, М. Рудницький, Я. Колтунюк і Л. Кульчицький. Жорстку критику цих діячів розпочав “Новий час” Д. Паліва, який називав факт участі діячів УНДО угодовими тенденціями, що суперечили ідеології та тактиці об’єднання, і вимагав виключення цих діячів з партії. ЦК УНДО на двох наступних засіданнях, 10 і 24 вересня 1927 р., обговорив питання участі членів партії в “рауті”. Він називав такий крок представників УНДО порушенням партійної дисципліни і оголосив їм догану¹³. Воєвода П. Дунін-Борковський прагнув зближення поляків і українців, передусім на товарисько-приватному рівні. На організовані ним зустрічі (т. зв. “чорні кави”) приходили відомі польські (Голуховський, Дідушицький та ін.) та українські (Д. Левицький, О. Луцький, Ю. Павликовський, І. Кедрин-Рудницький) громадсько-політичні діячі краю. “Чорні кави” давали можливість реально оцінити взаємини між обома народами в невимушеній атмосфері. Ундовці на цих зустрічах могли зорієнтуватися в тому, які представники польської сторони мали реальний вплив на зміну політики уряду щодо українців. Польські діячі намагалися співпрацювати з правим крилом УНДО, що виступали за реальну політику і, маючи авторитет в українському суспільстві, могли б впливати на зменшення ворожих настроїв щодо держави. Зустрічі-конференції, які відбувалися найбільше на початку 1930-х рр., мали на практиці для ундовців невелике значення, адже відомо, що у них не брали участі головні дійові особи польського політикуму¹⁴. Прихильники реальної політики в УНДО, що мали симпатії до П. Дуніна-Борковського, старалися використовувати його для лякання уряду так само, як і останній використовував воєводу для заспокоєння українців. Слід підкреслити, що організовані зустрічі у воєводи загалом сприймалися негативно по обидві сторони: поляки звинувачу-

вали П. Дуніна-Борковського і його прихильників в “запроданстві українцям”. Водночас українці критикували тих діячів, які зустрічалися з поляками і “продавали Україну”.

Незважаючи на те, що III Народний з'їзд 1928 р. говорив про необхідний наступ по всьому фронту національного життя, в УНДО простежувалися зміни на користь реальної політики і налагодження взаємин з польською стороною. Цього вимагала ситуація в освітньо-культурній та господарській сфері українського суспільства. Виразніше вимагали цього представники господарських кіл, пов'язаних з УНДО, зокрема Центробанку, Земельного банку Гіпотетичного, “Сільського господаря”, “Дністра” і “Карпатії”, УПТ “Рідної школи” і “Просвіти”. На цю тему відбувалися дискусії у Львівському Міщанському братстві та інших організаціях “легального сектору”. Помірковані діячі висловлювали незадоволення політикою Центрального Комітету. Ця ситуація мала місце ще в період виборів 1928 р., однак, такі голоси були тоді слабкі, одноособові. Свідчив про це, зрештою, спокійний перебіг III з'їзду, на якому підтримано попередню політичну лінію. Серед тих діячів, які дотримувалися “еластичного” ставлення до польського уряду, були: А. Горбачевський, В. Охримович, В. Децикевич, А. Говикович, Д. Лопатинський, О. Луцький, В. Мудрий, С. Біляк та ін. Проти реальної політики та її прихильників рішуче виступала група діячів на чолі з Д. Паліївим. Молодь, яка стояла близько Д. Паліїва, допускала можливість актів терору. Доходило до зневаги поміркованих діячів (жертвою побиття став 15 жовтня 1928 р. В. Мудрий). Д. Паліїв, характеризуючи тих, які були схильні до реальної політики, підкреслював: “Це ті люди з нереальним мисленням. Фантасти, які живуть духом австрійських взаємин і мріють про т.зв. реальну політику у вульгарному значенні слова. Нехай пам'ятають, що ґрунт для такої політики перестав давно існувати і в майбутніх взаєминах ніколи не заіснує”¹⁵.

Питання взаємин з урядовим табором дискутовано на закритих засіданнях десятиособової езекутиви ЦК УНДО часто неофіційно, у приватних зустрічах. Ситуація в Західній Україні була складною: з одної сторони, сильний натиск адміністративних властей Польщі, спрямований на обмеження і ліквідацію українського стану посідання; з іншої – виступи підпілля, які були спрямовані не тільки проти Польщі, але також проти керівників легального українського суспільно-політичного життя.

Наприкінці 1920-х рр. ситуація ускладнилася у зв'язку з подіями в радянській Україні. Змінилися взаємини з петлюрівською еміграцією. Хоча III Народний з'їзд підкреслив національний розвиток українського народу над Дніпром, все ж розкритикував плани політиків наддніпрянської еміграції, які ставили на Польщу та збройну інтервенцію на Україну.

УНДО критично оцінювало розмови, які проводили польські власті з петлюрівцями, членами еміграційного уряду УНР, які фінансувалися Варшавою. Постійними посередниками між еміграційним урядом УНР і польським урядом були Р. Смаль-Стоцький і журналіст М. Ковалевський, посередником з II Відділом Генерального штабу був генерал В. Змієнко, колишній заступник шефа штабу в Корпусі Січових Стрільців. Важливу роль у переговорах відігравав голова екзильного уряду А. Лівіцький, який підтримував контакти з поляками і галицькими українцями; зустрічався з Л. Василевським, С. Стемповським, Я. Бодун де

Куергеном, С. Лосем, С. Папроцьким, Г. Юзефським, С. Бараном, О. Луцьким, В. Кузьмовичем, Д. Левицьким, Є. Коновальцем. У постійному контакті з ним був І. Кедрин-Рудницький, кореспондент “Діла” у Варшаві та член клубу парламентських журналістів. А. Лівіцький у листі до генерала В. Сальського писав, що в 1928 р. розпочав розмови з Д. Левицьким і В. Целевичем, які мали підготувати ґрунт до порозуміння галичан з урядом. Польська сторона вимагала від Українського клубу в сеймі заяви, в якій би українці стали на позиції визнання Польської держави¹⁶. Президія клубу мала виставити низку вимог у господарській та культурно-освітній сфері. Після їх виконання Д. Левицький мав почати відповідні кроки всередині клубу. Звичайно, що розмови ундовців з А. Лівіцьким мали характер політичних консультацій. А Лівіцький писав також, що між президією українського клубу і ББСУ є певного роду порозуміння, яке, однак, не перешкоджає перебуванню УНДО в опозиції до уряду. Але це твердження, як і цілий лист, може мати застереження щодо його автентичності. Проте є й інші джерела, які підтверджують контакти лідерів УНДО з представниками урядової команди. Відомим фактом є зустріч Д. Левицького з К. Свігальським, яка відбулася 10 листопада 1927 р. у Львові. У світлі польських джерел у передвиборчий період 1928 р. дискутувалося питання політичної боротьби між урядовою командою з опозиційними польськими партіями на території Східної Галичини. УНДО мало добитися зобов’язань санації щодо “очищення” території Східної Галичини від впливів польських народно-демократичних і селянських партій, залишення УНДО свободи політичної діяльності.

У відповідь українці мали виголосити з сеймової трибуни декларацію лояльності щодо польської держави. Це відповідало і концепції В. Славека, котрий говорив на потребу натиску політичного апарату, який був задіяний у виборчий період. У контактах із В. Славеком і пов’язаними з ним політиками головну роль відігравав віце-маршалок сенату М. Галушинський (голова “Просвіти” у Львові), який вірив у щирість заяв голови ББСУ¹⁷. М. Галушинський користувався авторитетом в післятравневому (1926) політичному таборі. Начальник національного відділу МСВ Г. Сухенек-Сухецький поважав його як відповідального політичного діяча, з яким можна утримувати зв’язки. Звичайно, що ці контакти мали неофіційний статус без повноважень ЦК УНДО і не мали зобов’язуючого характеру. Більшість розмов лідерів УНДО з польською стороною (навіть у пізніший період, коли вже були повноваження ЦК УНДО) проводилися таємно, існувала заборона друкування в пресі інформації про ці зустрічі. Тому складно оцінювати характер і результати цих розмов¹⁸.

Зусилля уряду щодо пошуку співпраці з УНДО не мали бажаних результатів, хоча після III з’їзду виразно зміцнилася поміркована група, яка виявляла тенденцію до проведення реальної політики. Д. Паліїв називав намагання знайти порозуміння з урядом проявом легкомудства і надмірного довір’я. На запитання редактора Варшавської інформації Пресової у середині 1929 р. про цілі та наміри зусиль уряду щодо пошуку порозуміння з українцями, він відповів: “Перший раз чую про такі намагання. З дотеперішньої політики післятравневих урядів заявляю, що таких старань немає. Проте є старання схилити українців до капітуляції. Але вони до цього часу безрезультатні”¹⁹.

Злам 1929–1930 рр., поза складною економічною ситуацією, приніс зростання антикомуністичних і антирадянських настроїв в українському суспільстві. Восени

1929 р. УНДО провело інтенсивну вічеву і пресову кампанію проти комуністичного уряду в Харкові та комуністичного руху в Польщі.

Водночас, за оцінкою польської сторони, почав існувати сприятливий ґрунт для порозуміння з українцями, зокрема з УНДО, яке стало на антикомуністичну платформу. На початку 1930 р. у місячнику “Дрога” з’явилися відомі статті Л. Царо. “Ці події (антикомуністична і антирадянська акції), – писав автор, – насували думки, що прийшов момент для приготування якогось “модус вівенді” між поляками і русинами... Україна має поважні шанси дістати свободу (мусить мати союзника)... Взамін Польща не повинна вимагати від України нічого, окрім “статус кво”. Проте у межах Польщі належало б малопольським русинам визнати окремі мовні права і право на самоврядування, на які вони заслужили, стоячи на платформі лояльності щодо польської держави”. У наступному номері місячника Л. Царо написав, що передусім необхідно сісти за “круглий стіл” переговорів²⁰.

Міністр Г. Юзефський, разом з директором Політичного департаменту МВС К. Стаміровським і начальником відділу національностей у цьому департаменті Г. Сухенек-Сухецьким перебували у Східній Галичині в травні 1930 р. У Львові Г. Юзефський розмовляв з митрополитом А. Шептицьким, у Станиславові – з єпископом Г. Хомишиним. Розмови, які велися навколо проблеми Церкви, було використано для ширшої дискусії щодо питання українсько-польських взаємин. Про розмову з Митрополитом А. Шептицьким згадував Г. Юзефський: “Митрополит порушив проблему стану польсько-українських взаємин у Східній Малопольщі. Митрополит признався, що полагодження взаємин вимагає довшого часу і не можна вимагати розв’язання проблеми в цю хвилину”. Залишається таємницею, чи Митрополит виступив у ролі медіатора між групою прихильників реальної політики (у цьому близько зв’язаними з католицькими діячами і Митрополитом) в УНДО і представниками МВС. Якщо брати до уваги рішучі виступи Митрополита на захист УНДО у період пацифікації в другій половині 1930 р., то це припущення не можна відкидати. Однак дії Г. Юзефського не дали очікуваних результатів. Провідні діячі УНДО не довіряли ні Юзефському, ні Сухенек-Сухецькому. Польська сторона, оцінюючи цю місію Юзефського, заявила, що українці поставилися до неї з “поблажливим зацікавленням” і вважали це “капризами уряду”.

Проблема переговорів набрала непотрібного для УНДО розголосу. Першим взяв слово львівський москвофільський орган “Руский голос”, який присвятив кілька статей на тему порозуміння між УНДО і урядом. Газета навіть назвала умови, які мав виконати уряд. За версією “Руского голосу”, уряд мав: ліквідувати утраквізацію, відкрити український університет у Перемишлі; вживати на урядовому рівні термін “українець” (замість “русин”); делегувати українців на державні посади; фінансувати діяльність економічних товариств УНДО; передати УНДО “Народний дім” і Ставропігійський інститут у Львові”. “Львівські Кур’єр Поранни”, спираючись на інформацію петлюрівських кіл у Луцьку, також надрукував вимоги УНДО: 1) загальна амністія для учасників польсько-української війни 1918–1919 рр.; 2) вільне повернення до краю емігрантів, українських професорів Львівського університету; 3) утворення окремого міністерства з українських питань; 4) призначення українців на посаду віце-воєвод у Львові, Станиславові, Тернополі; 5) утворення при воєводському уряді окремих українських відділів, в яких працю-

вало би по три українці-урядники; 6) надання приватним українським школам державного статусу; відкриття українського університету, а також українських кафедр в університеті Я. Казимира у Львові; 7) виділення частини маєтків у Східній Галичині для української парцеляції; 8) виділення субвенції українським інституціям і організаціям; 9) передача українцям Народного дому і Ставропігійського інституту; 10) перекваліфікування організацій “Лугів” і “Січей” як параліментарних організацій. Ці факти заперечила “Газета Польська”. Вона, відкидаючи факт переговорів з УНДО, обмежилася запереченням описаних вимог у пресі, які мали “міжнародний характер”. Надзвичайно гостро прокоментувало УНДО пресові інформації про порозуміння з урядом: “У львівському москвофільському органі “Руский голос”, а за ним – у всій польській пресі, з’явилися плітки і поголоски про якісь політичні переговори між польськими урядовими чинниками і УНДО. У деяких польських органах з’явилися навіть конкретні пункти угоди. Президія УНДО категорично заявляє, що всі ці плітки про якісь переговори між польськими офіційними і неофіційними чинниками та УНДО не мають жодних підстав і виссані з пальця”.

Виразне заперечення партійної влади розмов з урядом на тему порозуміння було доказом надалі сповідуваної політики неґації. Представники УНДО, перебуваючи на Конгресі Міжпарламентської унії в Лондоні у липні 1930 р., вкотре критично оцінили політику польської держави. О. Луцький охарактеризував складну економічну ситуацію в українському суспільстві в період кризи. Д. Левицький вимагав виконання Польщею міжнародних зобов’язань, прийнятих 15 березня 1923 р.

Таким чином, у 1928–1930 рр. у ставленні до Польщі в середовищі УНДО протистояли одна одній дві політичні тенденції: неґації польського владного режиму та співпраці з ним. Особливістю цього періоду було те, що політика неґації польської влади переважала в УНДО. Водночас, з боку польських політичних кіл відбувався “зондаж” політики співпраці між УНДО та інституціями влади міжвоєнної Польщі, яка перемогла в середині 1930-х років.

¹ Наш політичний білянс // Свобода. – 1929. – 6 січня.

² Sprawy Narodowościowe. – 1928. – № 6. – S. 772.

³ III Народний з’їзд Українського національно-демократичного об’єднання в днях 24 і 25 грудня 1928 р. – Львів, 1929. – С. 108–110, 144–154.

⁴ Там само. – С. 109.

⁵ Резолюції Народного з’їзду. В організаційних справах // Тисяча років української суспільно-політичної думки. – Т. 7. – Київ, 2001. – С. 299.

⁶ Там само. – С. 298.

⁷ III Народний з’їзд Українського національно-демократичного об’єднання... – С. 17.

⁸ AAN, sygn. 264. – 8.

⁹ Конгрес Українських Націоналістів 1929 р.: Документи і матеріали / Упор. В. Муровський. – Львів, 2006. – С. 321.

¹⁰ Кедрин І. Життя–події–люди. Спомини і коментарі. – Нью-Йорк, 1976. – С. 141.

¹¹ Budurowycz B. Polska i problem ukraiński w latach 1921–1939 // Zeszyty Historyczne. – Paryż, 1983. – № 66. – S. 28.

¹² Chojnowski A. Koncepcje polityki narodowościowej z żądów polskich w latach 1921–1939. – Wrocław, 1979. – S. 102–106.

¹³ Sprawy Narodowościowe. – 1927. – № 4. – S. 334–336.

¹⁴ Tomczyk R. Ukraińskie zjednoczenie narodowo-demokratyczne. 1925–1939. – Szczecin, 2006. – S. 119.

¹⁵ Wszystkie Stronnictwa. – 1929. – № 21 (30.V.–6.VI 1929). – S. 5–6.

¹⁶ Ibid. – 1928. – № 44. – S. 608–609.

¹⁷ Druga Rzeczpospolita. Wybór dokumentów. Pod. red. A. Łuczoka i J.R. Szaflika. – Warszawa, 1988. – S. 300.

¹⁸ Кедрин І. Життя–події–люди... – С. 241, 251, 325.

¹⁹ Wszystkie Stronnictwa. – 1929. – № 21. – S. 275.

²⁰ Droga. – 1930. – № 2. – S. 135; № 3. – S. 250.